

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

© Чучмарьова С. Ю., 2013

Описано стратегічне планування інноваційного процесу на підприємстві. Проаналізовано структуру науково-інноваційного потенціалу підприємства. Розглянуто основні концептуальні підходи щодо визначення економічної сутності науково-інноваційного потенціалу підприємства.

Ключові слова: інноваційний процес, науково-інноваційний потенціал підприємства, інноваційний процес

S.Y. Chuchmaryova

Lviv Polytechnic National University

STRATEGIC PLANNING OF INNOVATIVE PROCESS IS ON ENTERPRISE

© Chuchmaryova S.Y., 2013

The article is devoted the strategic planning of innovative process on an enterprise. A structure is analysed scientifically innovative to potential of enterprise. Basic conceptual approaches are considered in relation to determination of economic essence scientifically innovative to potential of enterprise.

Key words: innovative process, scientifically innovative potential of enterprise, innovative process.

Постановка проблеми. На сучасному етапі обов'язковою умовою забезпечення стабільного економічного зростання України виступає активізація інвестиційних процесів, повна модернізація технологічної бази національного виробництва, впровадження сучасних технологій у виробництво. Всебічне удосконалення систем управління, організації виробництва, праці, фінансування, маркетингу та збуту зумовлює безперервне загострення конкуренції на внутрішньому і зовнішніх ринках, ускладнення споживчих вимог покупців, глобалізацію економічних відносин, прискорення науково-технічного прогресу. За таких умов інноваційна діяльність стає безперервним процесом формування гнучкого і сприйнятливою до будь-яких змін внутрішнього середовища підприємства, забезпечення якісно нового рівня організації господарської діяльності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових дослідженнях змістовно обґрунтовано необхідність використання стратегічного підходу до планування інноваційної діяльності підприємства. Вивчення закономірностей інноваційного розвитку підприємства є одним з провідних напрямків економічних досліджень, концептуальні засади яких було сформовано у наукових працях видатних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як І. Ансофф, Й. Шумпетер, А. Чандлер, В. Геєць, М. Туган-Барановський, Л. Канторович, Р. Нельсон, Н. Нурєєв, С. Уінтер, Б. Санто, А. Пригожин та ін.

Проте деякі важливі аспекти формування та розвитку методичної і практичної бази організації інноваційної діяльності в умовах структурно-інноваційних трансформацій економіки досі не є належно висвітлені. Насамперед це стосується дослідження питань формування стратегії

інноваційної діяльності підприємства в умовах докорінної структурно-інноваційної трансформації економіки, реструктуризації організації та управління виробничою діяльністю.

Цілями статті є обґрунтування необхідності використання стратегічного підходу до планування інноваційної діяльності підприємства, а також аналіз структури науково-інноваційного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних наукових дослідженнях змістовно обґрунтовано необхідність використання стратегічного підходу до планування інноваційної діяльності підприємства [3,4,7–10]. Доцільність стратегічного планування інноваційного процесу на підприємстві обумовлюється такими обставинами: комплексним характером інновацій, які необхідні для забезпечення сталого розвитку підприємства; різноманіттям цілей інноваційного процесу та тісним зв'язком між комплексом завдань інноваційної діяльності зі стратегічними цілями підприємства; неабиякий вплив зовнішніх (переважною мірою, чітко невизначених і непередбачуваних) факторів на динаміку інновацій; багатоваріантність вибору інновацій; довгостроковий характер результатів інноваційної діяльності тощо.

Комплексною характеристикою здатності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал.

В економічній літературі існує багато думок щодо визначення економічної сутності науково-інноваційного потенціалу підприємства, які можна систематизувати у чотири концептуальні підходи:

- 1) ресурсний;
- 2) науково-технологічний;
- 3) фінансово-інвестиційний;
- 4) соціально-організаційний.

Ресурсний підхід до визначення економічної сутності НІП полягає у виділенні усієї сукупності ресурсів, які визначають спроможність підприємства до здійснення інноваційної діяльності. До складу науково-інноваційного потенціалу науковці звичайно зараховують різні види матеріальних і нематеріальних ресурсів, що є у розпорядженні (власності) підприємства або можуть бути швидко і без надто великих витрат залучені до інноваційного процесу.

З ресурсною концепцією НІП тісно пов'язаний науково-технологічний підхід до визначення природи і структури науково-інноваційного потенціалу, який полягає у виокремленні тих видів ресурсів, що обумовлюють можливості щодо виникнення різних інновацій, свідомого відбору та впровадження найефективніших з них для практичного використання.

Н. Чухрай [13] вважає, що під інноваційним потенціалом слід розуміти інтегровану сукупність всіх існуючих матеріальних і нематеріальних активів, що використовуються для здійснення інноваційної діяльності підприємства. І.Т. Балабанов [2, с. 128] вважає, що “інноваційний потенціал – сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні й інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності”. Д.І. Кокурін [6, с. 111] наполягає, що “інноваційний потенціал включає невикористані, приховані можливості накопичених ресурсів, що можуть бути задіяні для досягнення цілей економічних суб'єктів”.

На думку А.М. Власової, Н.В. Краснокутської [5], інноваційний потенціал підприємства складається з таких елементів: організаційна структура, технологія, виробничі та конторські приміщення, організація праці, рухомість персоналу, стиль управління, система інформування персоналу, психологічний клімат. В.М. Архангельський та Л.Є. Зінов'єв [1] зазначають, що науково-інноваційний потенціал є сукупністю засобів, запасів, джерел (реально нагромаджені ресурси), які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання певної задачі інноваційної діяльності. О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк [12, с. 14] розглядають інноваційний потенціал як сукупні можливості підприємства щодо генерації, сприйняття та впровадження нових (радикальних і модифікованих) ідей для його системного технічного, організаційного та управлінського оновлення.

У роботах В.А. Верби, І.В. Новікової [3,4] інноваційний потенціал підприємства визначається як сукупність інноваційних ресурсів, що перебувають у взаємозв'язку, і факторів (процедур), що “забезпечують умови”, тобто створюють необхідні передумови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності і підвищення конкурентоспроможності підприємства, загалом. Інноваційний потенціал з цієї точки зору слід розглядати як взаємозв'язок двох складових: ресурсів і факторів, що дозволяють ефективно використовувати ці ресурси.

Доволі часто інноваційний процес пропонується розглядати у тісному зв'язку з інвестиційною діяльністю, яка створює фінансові передумови для практичного впровадження інновацій. Наприклад, О.В. Посилкіна [11] наполягає на доцільності визначення саме інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства, тобто усієї сукупності ресурсів підприємства (виробничих, фінансових, інтелектуальних, інформаційних тощо), які необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Увага акцентується на вартісній оцінці відповідних активів, наявність яких, врешті-решт, вважається ознакою здатності підприємства до забезпечення розвитку на власній основі. Слід зазначити, що при цьому (так само, як у попередньому підході) відбувається ігнорування складних передумов і закономірностей інноваційного процесу.

Ознакою індивідуальних відмінностей підприємства є його індивідуальні динамічні можливості, тобто комплекс стійких факторів внутрішнього середовища підприємства та зв'язків між ними, що визначають спроможність підприємства до створення, сприйняття та впровадження технологічних, економічних, організаційних, соціальних інновацій. До складу цих факторів належать стратегія, структура та ключові можливості підприємства (сукупність двох останніх чинників саме становить інноваційний потенціал підприємства). Отже, автори теорії динамічного розвитку залучають увагу до вивчення інституціональної природи інноваційного вибору на підприємстві, а також до впливу на прийняття інноваційних рішень цілої низки соціокультурних факторів, які тісно пов'язані з індивідуальними характеристиками певного суб'єкта господарювання.

На думку автора, науково-інноваційний потенціал підприємства є узагальнювальною характеристикою сукупності наявних ресурсів, які визначають спроможність підприємства до створення, свідомого пошуку та відбору, практичного впровадження досягнень науки і техніки (інновацій). НІП стає результатом реалізації певної інноваційної стратегії, проведення досліджень та розробок щодо вдосконалення технології та організації виробничого процесу на трьох основних рівнях: національному; галузевому; підприємницькому. Формування науково-інноваційного потенціалу підприємства відбувається у трьох сферах: науково-технологічній, економічній, соціально-організаційній. Структура науково-інноваційного потенціалу наведена у таблиці.

На національному рівні створення можливостей для інноваційного розвитку підприємства відбувається внаслідок впливу трьох груп факторів: рівня розвитку фундаментальних і прикладних досліджень (НТП); наявності вільних інвестиційних ресурсів, які можуть бути використані для фінансування інноваційного процесу; наявних у суспільстві культурних традицій сприйняття інновацій. Результатом сполучення цих факторів є отримання загальнонаукової інформації (відкриття законів та закономірностей, категорій та явищ (ефектів), обґрунтування теорій, принципів та шляхів їхнього практичного використання) та визначення принципової можливості практичної реалізації набутих результатів досліджень на сучасному етапі науково-технічного розвитку та у ближній перспективі.

На галузевому рівні складовими формування НІП є стан наявної виробничо-технологічної бази випуску продукції, що використовується підприємствами галузі; характер і природа виникнення конкурентних переваг підприємств галузі; інтенсивність змін споживчого попиту на продукцію та сприятливість державного регулювання інноваційних процесів. Конкретними характеристиками НІП на цьому рівні є створення галузевої науково-технічної інформації (розробка технологічних регламентів, технічних завдань та вимог, методик та рецептів, інноваційно-інвестиційних проектів, а також інших наукових рекомендацій, інструкцій, стандартів, еталонів, нормативів, каталогів), встановлення технічної можливості реалізації результатів фундаментальних досліджень та оцінка їхнього впливу на продуктивність виробництва та ефективність використання ресурсів підприємства, а також економічна ефективність можливих варіантів реалізації результатів фундаментальних досліджень.

Структура науково-інноваційного потенціалу підприємства

Рівень формування НІП	Складові науково-інноваційного потенціалу, за сферами формування		
	Науково-технологічна	Економічна	Соціально-організаційна
Національний	Пріоритетні напрями фундаментальних і прикладних наукових досліджень. Рівень розвитку науково-технологічної бази фундаментальних і прикладних наукових досліджень.	Обсяги фінансування фундаментальних і прикладних наукових досліджень. Динаміка економічного розвитку національного господарства. Обсяги вільних інвестиційних коштів у національній економіці.	Рівень освіти та науково-практичної підготовки фахівців. Державна стратегія і національні пріоритети інноваційного розвитку. Сприятливість національних культурних традицій до сприйняття нововведень
Галузевий	Стадія життєвого циклу технології у галузі. Гнучкість та мінливість технологій, які використовуються у галузі. Рівень розвитку науково-технологічної бази проектно-конструкторських робіт. Рівень організації та завершеності науково-виробничого циклу	Рівень ринкової конкуренції у галузі. Стадія життєвого циклу попиту у галузі. Обсяги фінансування прикладних наукових досліджень і дослідного виробництва. Наявність споріднених ринків. Рентабельність виробництва у галузі.	Характер і складність споживчих вимог покупців. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств галузі. Соціально-психологічні можливості для “кластеризації” інноваційних змін у галузі
Підприємницький	Ступінь досконалості продукції та виробничої бази підприємства, що визначається первинними результатами засвоєння нововведень (науково-технічний та організаційний рівень виробництва). Результати засвоєння та розповсюдження інновацій (техніко-економічний рівень виробництва)	Рівень конкурентоспроможності продукції. Продуктивність засобів праці. Якісний рівень предметів праці. Рівень організації праці, виробництва, управління. Ефективність виробництва продукції. Ефективність використання виробничих ресурсів.	Особисті якості, мотиви та цінності підприємця-новатора. Організаційна культура та відношення персоналу до змін. Система мотивації та стимулювання інноваційної діяльності

На рівні підприємства формування НПП передбачає створення передумов для первинного засвоєння та розповсюдження інновацій для забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності продукції, ефективності виробництва і використання виробничих ресурсів на основі залучення особливих підприємницьких здібностей, сприятливої організаційної культури і система мотивації інноваційної діяльності. Результатом сполучення цих факторів має бути забезпечення технологічного лідерства підприємства, створення можливостей комерційного продажу прав інтелектуальної власності, підвищення ефективності діючого виробництва, визначення перспектив розвитку технологічної бази підприємства.

Зазначена структура науково-інноваційного потенціалу підприємства дозволяє урахувати дію усіх факторів формування НПП для підвищення обґрунтованості вибору інноваційної стратегії підприємства. Конкретизація наведеного загального підходу до визначення структури НПП в подальшому потребує розроблення відповідних методичних рекомендацій щодо оцінки науково-інноваційного потенціалу.

Дослідження й оцінка інноваційного потенціалу підприємства необхідні для аналізу його найважливіших характеристик і визначення взаємозумовленості складових, тенденцій розвитку і, насамперед, напрямків удосконалення його якості. Тому, не оцінивши об'єктивно інноваційний потенціал, неможливо його ефективно удосконалювати і розвивати.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Соціально-економічний розвиток суспільства являє собою єдиний безперервний потік історичних подій, закономірності перебігу яких обумовлюються ходом трансформації виробничих сил, спадкоємністю та послідовністю зміни виробничих відносин. Головним джерелом виникнення кількісних, структурних, якісних трансформацій підприємства, які у сукупності визначають процес його соціально-економічного розвитку, є інноваційна діяльність.

Провідна роль інновацій в процесі соціально-економічного розвитку підприємства, величезне різноманіття джерел, напрямків і факторів інноваційної діяльності обумовили виникнення численних поглядів та думок щодо економічної сутності інновацій, а також закономірностей перебігу інноваційних процесів. С цієї точки зору можна виділити чотири основні концептуальні підходи до вирішення цього наукового питання: науково-технічну; ринкову; підприємницьку; інтелектуальну.

Головними факторами, які обумовлюють динаміку інноваційних процесів (генерацію, відбір та впровадження інновацій) на підприємстві, насамперед є такі: науково-технічний прогрес, що знаходить втілення у формуванні та розвитку виробничо-технологічної основи підприємства; ринкові можливості підвищення конкурентоспроможності, використання яких надає суб'єктам господарювання доступ до конкурентних переваг над іншими учасниками ринку.

Інноваційна діяльність стає безперервним процесом формування гнучкого і сприйнятливою до будь-яких змін внутрішнього середовища підприємства, забезпечення якісно нового рівня організації господарської діяльності. Неодмінною умовою виконання зазначеного завдання є всебічне, повне та збалансоване планування інноваційного процесу відповідно до сучасних вимог забезпечення структурно-інноваційних трансформацій вітчизняної економіки.

Планування інновацій в системі управління підприємством є порівняно самостійною підсистемою (тобто цілісною системою для елементів, що її складають), що містить сукупність специфічних інструментів, правил, структурних органів, інформації і процесів, націлених на підготовку і забезпечення виконання планів інноваційної діяльності.

Прогнозування напрямків науково-технічного розвитку і раціональний вибір стратегії інноваційного розвитку є найбільш складними та значущими елементами процесу інноваційного планування, від яких вирішальною мірою залежить ефективність усіх без винятку інноваційних перетворень на підприємстві. Важливим фактором забезпечення інноваційного розвитку підприємства за сучасні умови стає нарощування можливостей щодо розширення сфер генерації,

відбору і впровадження інновацій, ознакою чого стає інноваційний потенціал (ІП) підприємства. Саме цей фактор виступає, з одного боку, як передумова вибору певної інноваційної стратегії, а, з іншого, як важливий чинник, що визначає ступінь сприйнятливості підприємства до інновацій.

Науково-інноваційний потенціал підприємства є узагальнювальною характеристикою сукупності наявних ресурсів, які визначають спроможність підприємства до створення, свідомого пошуку та відбору, практичного впровадження досягнень науки і техніки (інновацій). Науково-інноваційний потенціал стає результатом реалізації певної інноваційної стратегії, проведення досліджень та розробок щодо вдосконалення технології та організації виробничого процесу на трьох основних рівнях: національному; галузевому; підприємницькому. Формування науково-інноваційного потенціалу підприємства відбувається у трьох сферах: науково-технологічній, економічній, соціально-організаційній.

1. Архангельский В.Н. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении / Архангельский В.Н., Зиновьев Л.Е. – М.: Знание, 2003. – 108 с. 2. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент. – СПб.: Питер, 2000. – 208 с. 3. Верба В.А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства / Верба В.А., Новікова І.В. // Проблеми науки. – 2003. – №3. – с.22 4. Верба В.А. Методичні рекомендації з оцінки інноваційного потенціалу підприємства (Продовження) / Верба В.А., Новікова І.В. // Проблеми науки. – 2003. – №4. – с.13. 5. Власова А.М. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. / Власова А.М., Краснокутська Н.В. – К.: КНЕУ, 2007. – 92 с. 6. Гриньова В.М. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності / Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П.. – Харків: Вид-во ХДЕУ, 2002. – 464 с. 7. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов/ С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин и др.; Под. ред. С.Д. Ильенковой. – М.:Банки и биржи, ЮНИТИ. – 327с. 8. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. – 278 с. 9. Кругликов А.Г. Системный анализ научно-технических нововведений. – М.: Техника, . – 159 с. 10. Поповенко Н.В. Оценка инновационного потенциала хозяйственной системы / Поповенко Н.В., Забарная Э.А. // Бизнес-информ. – 2008. – №3. – с. 51 11. Посилкіна О.В. Інноваційно-інвестиційний розвиток фармацевтичного виробництва: проблеми фінансового забезпечення. – Харків: Вид-во НФАУ: Золоті сторінки, 2002. – 528 с. 12. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с. 13. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення: Монографія. – Львів: Вид-во Львівської політехніки. – 2002. – 316с.